

Neuropsychologie fobické reakce na hady

Mgr. Jakub Polák, Ph.D.

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Kulišťák, Ph.D.

Had je psychologicky velmi silný podnět vyvolávající u velké části populace intenzivní strach a zároveň způsobuje jednu z nejčastějších specifických fobií. Podle evoluční hypotézy je univerzální rozšíření strachu z hadů výsledkem selekčních tlaků, protože jedovatí hadi představovali v průběhu evoluce člověka zdroj smrtelného nebezpečí. Dosavadní psychologické výzkumy proto využívali hada jako archetypální spouštěč strachu. Hady jsou však jako skupina velice variabilní z hlediska morfologie, zbarvení, jedovosti i chování. V této dizertační práci se tak pomocí řady nástrojů snažím ověřit hypotézu, že namísto strachu mohou některé druhy hadů vyvolávat v lidech spíše odpor. Celá práce je rozdělena do čtyř na sebe navazujících studií: 1) psychodiagnostika strachu z hadů a odporu pomocí standardních škál, 2) subjektivní hodnocení obrázků hadů vyvolávajících strach a odpor, 3) měření fyziologické odpovědi a 4) měření neurální aktivity pomocí fMRI. Pro každou ze čtyř výzkumných částí byl studován odlišný vzorek experimentálních osob, vždy se však jednalo o muže a ženy starší 18 let s odlišnou individuální mírou strachu z hadů a tendencí k prožívání odporu. Naprostou většinu tvořili zdraví dobrovolníci, pouze do fMRI experimentu byly zařazeny i osoby s fobií z hadů nebo pavouků. Z výsledků jednotlivých studií vyplývá, že 1) strach z hadů v české populaci je srovnatelný s ostatními zeměmi; 2) 2,6% osob dosahuje skóru typického pro pacienty s fobií z hadů; 3) had je v rámci plazů i ostatních zvířat hodnocen na škále strachu nejvýše; 4) mezi hady lze rozlišit dvě distinktní skupiny podle toho, zda vyvolávají převážně strach (zmijovití) nebo odpor (slepákovití), tyto dvě skupiny se od sebe liší tvarem těla, zbarvením, velikostí hlavy, jedovatostí i způsobem života; 5) na hodnocení strachu ze zmijovitých hadů existuje mezikulturní shoda; 6) obě skupiny hadů lze rozlišit i pomocí fyziologického záznamu, kdy hadi působící převážně strach vyvolávají intenzivnější galvanickou kožní reakci a srdeční tep a 7) obě skupiny hadů vyvolávají i odlišnou neurální odpověď, kdy hadi vzbuzující strach více aktivují primární zrakovou kůru a přilehlé oblasti zodpovědné za vizuální zpracování a udržování selektivní pozornosti. Závěrem je možné shrnout, že lidé i bez jakýchkoliv znalostí demonstrují schopnost rozpoznávat a specificky emočně reagovat na nebezpečné druhy jedovatých hadů.

Klíčová slova: evoluční psychologie; amygdala; neuropsychologie emocí; odpor; ofidiofobie; psychofyziologie; strach z hadů